

פְּרִשְׁתַּי מִסְעֵי

צפון המסעות

על פי ה'

שנות הנדודים במדבר הניבו 42 מסעות שהונצחו בפרשת מסעי ברשימה ארוכה ומפורטת של שמות המקומות אשר בהם חנו בני ישראל.

מי שרגיל בפסוקי התורה המתומצתים ורַב־י-המשמעות, מתקשה למצוא משמעות לפירוט מסעות בני ישראל במדבר. איזה ערך יש לדין וחשבון יבש, כדוגמת "וַיִּסְעוּ מֵיָם סוּף וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר סִין" (במדבר לג, יא)?

אמנם, מידי פעם, כמשב רוח מרענן, יש אזכור של אירוע מסוים שהתרחש באותו מקום, אולם מיד חוזרת הרשימה להיות כסרט פלט של נֶיֶר ממכונת חישוב של מְרַכּוּל.

האם יש איזשהו מְסָר מוצפן ברשימה הזאת?

רש"י אכן מתייחס לשאלת המשמעות בפירוט המסעות, ומציין כי מספר המסעות היה קטן ביחס לארבעים שנות הנדודים במדבר. כלומר, פירוט המסעות נועד לפרסם את מידת הרחמים של ה' בטלטול עם ישראל.

לעומתו, מדגיש הרמב"ם, כי הציון המדויק של כל מקום ומקום שבו חנו בני ישראל נועד להוכיח לדורות הבאים את אמתות הדיווח על הליכה של עם שלם במדבר. ככל שהתיעוד מפורט ומדויק יותר, כך תגדל אמינות הדיווח ויישאר לזיכרון עולם.

על חשיבותו של התיעוד ההיסטורי בעיני ה' למדנו מצנצנת המן אשר הונחה למשמרת לדורות, כדי שהכול יראו את הלחם שאכל עם ישראל במדבר.

בכל זאת, אם זוהי הסיבה היחידה לפירוט המסעות, מדוע בכל זאת מתעכבת

התורה במספר מקומות ברשימה ומדווחת בתמציתיות על אשר אירע בהם, בעוד שעל אירועים מרכזיים ביותר היא מדלגת? הנה הדוגמה הבאה:

”וַיִּסְעוּ מֵאֵלוֹשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרִפְיָדָם, וְלֹא הָיָה שָׁם מַיִם לָעַם לְשִׁתּוֹת.” (במדבר לג, יד)

כאן התורה מתעכבת לדווח שברפידים היה מחסור במים, בעוד היא מדלגת על מלחמת עמלק שגם היא הייתה שם. המסע הבא היה מדבר סיני, מקום קבלת התורה:

”וַיִּסְעוּ מֵרִפְיָדָם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינַי. וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בְּקָבְרֹת הַתְּאֵוָה.”

(שם טו-טז)

למרבה הפלא, אין כאן שום אזכור ולו ברמז, למתן תורה שהיה האירוע המרכזי ביותר בחיי עם ישראל מלבד יציאת מצרים. מדוע?

טרם נשיב על שאלות אלו, נתרכז בינתיים בשאלה נוספת המתעוררת בהמשך הפרשה.

■ נשיאי המתנחלים

בפרשת מסעי מופיעה רשימה נוספת. רשימה זו מכילה את שמות הנשיאים המכהנים, אשר ימונו כנציגי השבטים בחלוקת הנחלות בארץ ישראל:

”וְנֹשְׂיָא אֶחָד נֹשְׂיָא אֶחָד מִמֵּטָה, תִּקְחוּ לְנַחֵל אֶת הָאָרֶץ. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים...”

(במדבר לד, יח-יט)

גם הרשימה הזאת נראית לכאורה מיותרת וחסרת ערך לדורות; אך אם נבחן את הרשימה הזאת בדקדקנות, נגלה שהיא יוצאת דופן בשני היבטים:

1. סדר הרשימה.

הרשימה פותחת בשלושה שבטים: יהודה, שמעון ובנימין. אמנם אנו מורגלים ברשימות שבהם שבט יהודה הוא המוביל, אולם איננו מורגלים ששבט בנימין, שהוא אחרון השבטים, עולה לשלישייה הפותחת.

2. התואר 'נשיא'.

בעוד התואר 'נשיא' מוצמד לכל אחד מנשיאי השבטים האחרים, הוא הושמט משלושת נשיאי השבטים הראשונים – יהודה, שמעון ובנימין.

זה מתמיה עוד יותר בזכרנו ששאל משבט בנימין ודוד משבט יהודה, נמשחו למלכים ראשונים בידי הנביא שמואל! וגם אחרי שמלכות ישראל נחלקה לשניים, המשיכו שבטי יהודה ובנימין להוות את המשענת לשושלת המלוכה מבית דוד! גם לגבי שבט שמעון – עלינו לזכור שהוא לא קיבל נחלה עצמאית בארץ ישראל, אלא הסתפח לנחלת שבט יהודה.

אם כן, תמוה מאד, איך דווקא שאר השבטים אשר השתייכו לממלכת ישראל שנפרדה משושלת בית דוד קיבלו את התואר 'נשיא', בעוד בשלושת השבטים האלו השייכים במידה מסוימת למלכות בית דוד, הסתפקה התורה בציון שם הנשיא ולא בתוארו.

בידוע הוא, שרוב מלכי בית דוד היו נאמנים למצוות ה', בעוד רוב רובם של מלכי ישראל עשו את הרע בעיני ה'.

על פי זה נוכל לומר בזהירות, כי מלכי בית דוד ביטלו את עצמם למלכות שמיים שהיא המלכות האמתית. התורה רמזה זאת כאן בהשמיטה מהם את התואר 'נשיא'. לעומתם, מלכי ישראל הסירו את עול מלכות ה' מעליהם וראו את עצמם ראויים לפסגת המלוכה. זה רמוז בתואר 'נשיא' שהוצמד ליד כל שם משמותיהם. דבר זה מלמד אותנו, שהמפתח להבנת רשימות המופיעות בתורה ונראות סתמיות הוא חיפוש היוצא דופן העשוי לשפוך אור על הרשימה כולה. את המפתח הזה מוסרת לנו הגמרא:

”כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה.”

(סוטה ג:)

לכאורה כוונת המאמר היא, שכדאי וראוי הוא אפילו חידוש אחד שלמענו תחזור התורה על כל הפרשה.

הבנה יותר מעמיקה תגלה, שהתורה עושה זאת במקוון. ה' מעביר אלינו מסר מוצפן באמצעות חזרה כפולה על אותה פרשה או ריבוי פרטים הנראה ללא צורך. המפתח נמצא ביוצא דופן שאותו עלינו לחפש והוא המלמד על הכלל כולו. מדוע התורה אינה כותבת זאת בפירוש אלא רק ברמז? יש לתורה סיבות משלה, מדוע לא לומר זאת במפורש.

■ המים במדבר

רק בשלשה מסעות מתוך ארבעים ושניים מתעכבת התורה לצורך הרחבה ופירוט. נבדוק ונמצא כי המכנה המשותף של שלושת המקומות האלה הוא – מים; כלומר, מחסור במים או הופעת מים. זהו המכנה המשותף לפרטים יוצאי הדופן בפרשת המסעות, והוא המָסָר המוצפן בתוכה.

להלן שלושת המקומות:

1. המקום הראשון הוא מרה:

”...וַיֵּלְכוּ דֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר אֶתֶם וַיַּחֲנוּ בְּמֶרֶה” (במדבר לג, ח).

מרה הוא המקום אשר מימיו היו מרים. שלושה ימים הלכו ולא מצאו מים עד שהגיעו למרה ושם התחולל נס והמר נהפך למתוק. המים שהיו בלתי ראויים לשתייה, הפכו למים מתוקים.

2. המקום השני הוא אֵילָם:

”...וּבְאֵילָם שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ שָׁם” (שם, פסוק ט).

המספרים האלה מפליאים ביותר. הם מקבילים ל-12 שבטי ישראל ו-70 בני יעקב אבינו שירדו למצרים. הפלא הזה הוא לא פחות מאשר רפואת מי מרה, והפיכת סלע יבש למקור מים.

3. המקום השלישי הוא רפידים:

”...וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא הָיָה שָׁם מַיִם לָעָם לְשִׁתּוֹת” (שם, פסוק יד).

ברפידים הכה משה לראשונה את הסלע והוציא ממנו מים. מקור המים הזה התגלגל יחד עם ישראל ארבעים שנה.

כל הופעת המים במדבר, בין במרה, בין באֵילָם ובין ברפידים, היתה רצופה נס ופלא.

אמנם מצאנו את המכנה המשותף לכל החרیגים, אך בכל זאת לא ברור מדוע נושא המים מודגש כל כך, ואפילו מועדף על פני נושא ראשון במעלה כמתן תורה בהר סיני?

■ מות אהרן הכהן

את התשובה נגלה במקום השלושים וארבעה, שגם הוא יוצא דופן ומתאר באריכות את האירוע שהתרחש בו:

”...וַיָּחַנוּ בְּהַר הַהָר... וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל הַר הַהָר עַל פִּי ה' וַיָּמָת שָׁם, בַּשָּׁנָה הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ.”

(שם, פסוקים לז-לח)

מות אהרן הכהן כמו גם מותם של משה רבנו ומרים הנביאה, חתם פרק בהנהגתו של דור שיצא ממצרים על פי ה'.

מותם של מנהיגי הדור היה קשור עם המים. מותה של מרים הנביאה סתם את נביעת המים מן הסלע, אשר הכאתו על ידי משה ואהרן גזרה קץ לחייהם.

גורם המים, מלבד היותו עורק החיים במדבר הצחיח והיבש, מייצג יותר מכל את המכנה המשותף של שלושת האחים, הנביאים הגדולים. דור המדבר שחי בדרך נס, זכה לטיפול אינטנסיבי רצוף וצמוד מצד הקב"ה, כדי להפכו מעם עבדים לעם בן חורין המתכונן לכיבוש מולדתו וארצו. כשם שכל ילד זוכה לטיפול צמוד כדי להכשירו לעצמאות בחיי הנישואין, כך עם ישראל בלידתו כעם.

הדור שנכנס לארץ סימן את קיצם של נסי המדבר, הכוללים שְׁלִיּוֹ, מֹן, עַנְנֵי הַכְּבוֹד וְסַלְעַת הַמַּיִם. הנכנסים לארץ נדרשו לבנות ולנטוע במו ידיהם, להילחם ולכבוש שְׁעַל אַחַר שְׁעַל בארץ האבות. היעלמותם של משה, אהרן ומרים, ביטאה יותר מכל את סיומה של התקופה הפלאית והנבואית שאופיינה בשרביטו והנהגתו של משה איש האלוקים.

פרשת המסעות סובבת סביב ציר המים ומדליקה נר זיכרון למשה רבנו, אהרן הכהן ומרים הנביאה.

זהו חלק מצופן המסעות.

■ מקומות ממוספרים

נוסיף ונבדוק את מספור ארבעת המקומות המפורטים.

המקום ה**חמישי** בו שהו בני ישראל, היה 'מרה'. המקום ה**שישי** היה 'אילים', והמקום ה**אחד עשר** היה 'רפידים'.

נצרף את המספרים האלה - 5+6+11 יחד, ונקבל את הסכום 22, מספר המסמל חנייה:

”ובנחה לאמר:

שׁוֹבָה ה' רַבּוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל”.

(במדבר י', לו)

מספר האותיות בפסקה שׁוֹבָה ה' רַבּוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל, הוא - 22. המקום השלושים וארבעה הוא הַר הַהָר, שם מת אהרן הכהן וסיים את מסע חייו. מה אומרים לנו המספרים האלה, 34 ו-22? נחזור אל הפרשה המופלאה פרשת ”וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ”. בפרשה הזאת אנו למדים על תפילת משה רבנו בתחילתו של כל מסע ובסמוך לכל חנייה:

”וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה:

קוֹמָה ה' וַיַּפְצוּ אֵיבֶיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנְאִיךָ מִפְּנֵיךָ.

ובנחה לאמר:

שׁוֹבָה ה' רַבּוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל”.

(במדבר י', לה-לו)

נספור את אותיות תפילת משה ונקבל, כי תפילת משה בתחילת כל מסע מורכבת מ-34 אותיות, ותפילתו בסמוך לכל חנייה כוללת 22 אותיות. המספרים האלה מקבילים למספרים שצוינו לעיל בצופן המסעות.

”עַל פִּי ה' יִחַנו וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ, אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' שָׁמְרוּ עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה”.

(במדבר ט, כג)

■ אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

למסעות בני ישראל היה תפקיד מרכזי בבירור יסודי ועמוק על מהותו של העם המיוחד הזה וייעודו.

לכל מסע היו שני תפקידים.

התפקיד הראשון היה ביצוע שלב נוסף בהתנתקות מארץ מצרים, מבית עבדים ומעבודת האלילים.

התפקיד השני היה בניית קומה נוספת בבניינו הייחודי של העם ובהכשרתו לכניסה לארץ ישראל.

את שני התפקידים האלה מבטאת התורה בשני לשונות הפוכים זה מזה. את ההתקדמות בהכשרה לכיבוש הארץ ולהתחזקות הרוח בכל מסע אנו מוצאים בפסוק הזה:

”וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה'...” (במדבר לג, ב)

קודם ”מוצאיהם” ואחר כך ”למסעיהם”. כלומר, היציאה היא לצורך המסע והמסע הוא למטרת היעד, שהיה על פי ה'.

לעומת זאת, את יצירת המרחק הפיזי והרגשי מעבדות מצרים, מציין הביטוי הבא:

”...וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם.” (שם)

קודם ”מסעיהם” ואחר כך ”למוצאיהם”. כלומר, מסעות שהם למטרת התרחקות והתנתקות מנקודת מוצא.

הנקודה הכואבת בסיפור זה היא, שמשה רבנו כותב ומחשב כל מסע, כעוד צעד לקראת ההגעה אל ארץ ישראל הנכספת משאת נפשו, שלא זכה לה.

”וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה'...”

כאשר הוא מגיע אל הצעד האחרון, הוא מקבל את הגזירה הקשה שהוא לא יזכה להגשים את חלומו.

ה' מנחם את משה, בהדגישו את חלקו המכריע בהוצאת עם ישראל מבית עבדים ממצרים, בלשון:

”...וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם.”

נסכם ונאמר.

שתי נקודות מרכזיות מלוות אותנו לאורך כל הדרך. נקודת היציאה הפלאית ממצרים, ונקודת ההגעה המרשימה לארץ ישראל. לשתי הנקודות האלה יוחדו חג הפסח וחג הסוכות (חג השבועות שייך לחג הפסח, וחג שמיני עצרת שייך לחג הסוכות). חג הפסח מעלה על נס את חצות הלילה שבו הקריבו קרבן פסח, מתו בכורות מצרים וניתנה רשות היציאה ממצרים. פסח מדגיש את נקודת היציאה ממצרים:

”אֵת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר, שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כֶּאֱשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאֲבִיב כִּי בּוֹ יֵצֵאת מִמִּצְרָיִם, וְלֹא יֵרְאוּ פְנֵי רִיקָם.” (שמות כג, טו)

מאידך, חג הסוכות מכיל את היציאה מרעמסס לכיוון סוכות, ומשם אל יעד ההגעה לארץ ישראל. את ארץ ישראל מייצג הסכך העשוי מפסולת הגורן והיקב (שיבולים זמורות) של תבואת ארץ ישראל:

**”וְחַג הַקִּצִּיר בְּכוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בְּשָׂדֶה, וְחַג הָאֶסֶף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפָּךָ
אֵת מַעֲשֵׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה.”**

(שמות כג, טז)

היכולת להתרומם לקראת ההשראה האלוקית, מתקדמת בד בבד עם השחרור מעול העבדות ליצרי האדם ודחפיו הגשמיים.
'סור מרע' ו'עשה טוב', הם שני מהלכים התלויים זה בזה.

